

<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/29963/1/Томчук.pdf> (дата звернення: 30.05.2024).

8. Чебикін О.Я. Емоційна робота і емоційна регуляція. *Наука і освіта*. 2001. № 2–3. С. 80–87

АНАЛІЗ ВПЛИВУ РОЛЬОВИХ ОЧІКУВАНЬ НА ХАРАКТЕР МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СІМ'Ї

Мамосуєва Олена Володимирівна

здобувач вищої освіти факультету публічного управління,
соціальних та природничих наук, спеціальності 053 «Психологія»

КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Науковий керівник: Пилявець Наталія Ігорівна

ORCID ID: 0009-0001-6292-1660

доктор філософії з психології, старший викладач кафедри психології

КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Україна

Актуальність теми, розробка її у науковій вітчизняній та зарубіжній літературі. Сучасна українська сім'я зазнає значних викликів: збільшується кількість розлучень за психологічними мотивами, зменшується народжуваність, спостерігається рольова неузгодженість молодого подружжя тощо. Психологічна наука займається активним пошуком психологічних ресурсів зміцнення інституту шлюбу, покращення міжособистісної взаємодії подружжя, формування культури сімейного спілкування. Це безумовно викликає необхідність дослідження проблеми впливу рольових очікувань на спілкування подружжя в сім'ї.

Психологічну сумісність подружжя та емоційну адаптацію у перші роки шлюбу досліджували Є.М. Потапчук; фактори, що впливають на

задоволеність шлюбом описали Г.Д. Кошонько; вплив ціннісних орієнтацій на шлюбно-сімейні настанови обґрунтували Т.В. Говорун, Л.І. Мороз. Водночас, і надалі залишається маловивченим питання впливу рольових очікувань на характер міжособистісної взаємодії партнерів.

Мета статті: акцентувати увагу на сучасних сімейних взаєминах і розглянути низку питань, що виникають під час визначення ролей та відповідних очікувань.

Виклад основного матеріалу. Сім'я є мікросередовищем, у якому людина народжується, виховується та розвивається, а також завершує свою життєву діяльність. Водночас людина сама є невід'ємною частиною цього простору, ключовим елементом у формуванні та регулюванні сімейних стосунків. Особистість виступає окремою ланкою у сімейно-рольовій взаємодії, вибудовуючи стосунки з іншими членами сім'ї та займаючи певне місце у родинній структурі. Ці стосунки формують очікування та вимоги, які висуває особистість. Очікування, у свою чергу, впливають на взаємини всередині сім'ї та є посередником між людиною і соціумом.

З огляду на сім'ю, особистість стає об'єктом очікувань з боку інших членів родини; при цьому вона має певне уявлення про себе, свою роль у взаєминах, про те, як її сприймає партнер, і про позиції інших родичів щодо власних бажань і очікувань. Право очікувати від членів сім'ї певної поведінки, що визначається призначеною роллю, тісно пов'язане з обов'язком відповідати їхнім очікуванням. Іншими словами, очікування формуються не ізольовано, а у процесі взаємодії між особистістю та її оточенням, мають двосторонній характер і впливають один на одного. Узгодженість емоційного, когнітивного та регулятивного компонентів очікувань забезпечується готовністю людини до певного розвитку подій. Це означає, що, формуючи свої очікування щодо сімейних відносин, особистість створює модель майбутнього своєї сім'ї.

Головна функція очікувань – регуляція міжособистісних взаємин, підготовка учасників відносин до взаємодії, контроль і адекватне сприйняття міжособистісних взаємин. Очікування можуть зіграти як позитивну, так і негативну роль в міжособистісних стосунках, тому важливим є вивчення їх впливу на динаміку і зміст відносин.

Рольові очікування впорядковують систему стосунків і взаємодії. Невизначеність і суперечливість рольових очікувань ускладнюють рольову поведінку, що знижує ефективність міжособистісної взаємодії.

Рольові очікування, їх узгодженість певною мірою пов'язанні з типами міжособистісної взаємодії. Найбільш поширеною у вибірці є авторитарні тенденції, а саме більше половини респондентів відповідають авторитарному стилю міжособистісних взаємин. У такий спосіб чоловіки і жінки демонструють власну директивність і непоступливість, але в той самий час наявні й високі показники альтруїстичного типу відносин, які відповідають конформній поведінці. Тобто, спостерігається певне протиріччя у встановленні міжособистісних відносин.

Рольові очікування в сімейних стосунках відображають уявлення членів родини про те, як повинна поводитися людина відповідно до своєї ролі. Сімейні ролі включають такі як «мати», «батько», «син», «дочка», «чоловік», «дружина», «дитина», «родич».

Рольові очікування у сімейних відносинах є складовою сімейно-рольової взаємодії, яка має наступні підструктури [4]:

1. Рольові очікування — це набір вимог від партнера щодо виконання ролі, а також уявлення людини про те, яку поведінку від неї очікують; вони є зовнішнім аспектом взаємодії.
2. Рольова поведінка – це виконання рольових функцій під час здійснення ролей, яке проявляється в конкретних діях; є ключовою формою взаємодії.

3. Рольове переживання – це особистісне сприйняття індивіда щодо своєї ролі у взаємодії, його ідентифікація з певною роллю, а також формування рольової «Я»-концепції; є внутрішнім аспектом взаємодії.

Якщо рольові очікування відповідають рольовій поведінці учасників сімейних відносин, можна говорити про компліментарність або узгодженість ролей. У протилежному випадку виникає рольовий конфлікт, а невідповідність очікувань викликає застосування санкцій.

Ролі в сімейних стосунках можуть бути різноманітними, проте всі вони так чи інакше належать до таких сфер родинних цінностей:

- Сфера зовнішньої привабливості;
- Сфера соціальної активності;
- Сфера особистісної ідентичності;
- Господарсько-побутова сфера;
- Інтимно-сексуальна сфера;
- Батьківсько-виховна сфера;
- Емоційно-терапевтична сфера.

Як зазначає Н. Є. Хлопоніна [5], узгодженість сімейних цінностей сприяє підвищенню рольової адекватності та зменшенню конфліктності у шлюбі, що в результаті веде до високого рівня задоволеності подружнім життям. У цьому контексті важливе значення мають орієнтація на партнера, прагнення відповідати його очікуванням та бажання взаємодіяти й отримувати зворотний зв'язок.

Створення сім'ї в першу чергу пов'язане з емоційно-чуттєвим аспектом, який впливає на рішення молодих людей вступити у шлюб. На початку спільного життя їхнє уявлення про ролі один одного є неповним, і вони часто ігнорують конфлікти на фоні сильних почуттів. Однак з часом стосунки вимагають чіткої структури сімейно-рольової взаємодії, і вирішення цього питання стає критично важливим для формування

гармонійної родини. Особливу увагу слід приділяти визначенню рольових очікувань і включати це в програми розвитку та покращення подружнього життя, підготовки до шлюбу (на добровільних засадах) і в процесі підготовки до народження та виховання дітей.

О. Коноваленко [1] підкреслює важливість очікувань у встановленні та підтримці взаєморозуміння. Очікування дозволяють прогнозувати майбутню поведінку партнера та розвиток ситуації під час спілкування, що є ключовим для нормального розвитку людських стосунків. Якщо у суб'єкта спілкування відсутні чіткі очікування, або вони дуже розмиті, то це призводить до розгубленості, невпевненості та труднощів у виборі відповідної лінії поведінки. Очікування тісно пов'язані з діями людини: нездатність сформулювати прогноз або його надмірна визначеність часто спричиняють дезорганізацію поведінки. Натомість наявність адекватних очікувань зазвичай автоматично активує відповідні шаблони поведінки.

Як видно, головна роль очікувань полягає в регулюванні міжособистісних відносин, підготовці учасників до взаємодії, контролі та адекватному сприйнятті взаємодій. Очікування можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на міжособистісні відносини, але безперечно важливо вивчати їх вплив на динаміку та зміст цих відносин.

Формуються очікування під впливом соціального середовища за допомогою таких механізмів як статево-рольова ідентифікація гендерних стереотипів, сімейні установки і складають компонент функціонально-рольової структури сім'ї. Рольова структура сім'ї забезпечує ефективне її функціонування й задоволення потреб усіх її членів за умов рольової узгодженості – несуперечливості сімейних ролей, які утворюють цілісну систему.

Рольові очікування, їх узгодженість певною мірою пов'язані з типами міжособистісної взаємодії. Тенденція до альтруїстичного типу взаємовідносин виявилася характерною для респондентів з низькою

рольовою адекватністю сприйняття партнера та викривлених очікувань до нього, тоді як особи з більш адекватним ставленням до шлюбного партнера, виявили тенденцію до лідерського стилю стосунків. Таку закономірність можна пояснити тим, що особистості з домінуючими рисами характеру, атрибутують собі можливість впливати на ситуацію у сім'ї, а відтак значно менше схильні проявляти незадоволення як собою, так і міжособистісними стосунками з партнерами [2].

Висновки. Сім'я є основою суспільства та найменшою структурною одиницею, через яку відбувається зміна поколінь. Збереження її цілісності та функціональності сприяє розвитку країн, націй і людства загалом. Важливим регулятором сімейних відносин є рольові очікування членів родини один до одного, які формуються під впливом соціуму та індивідуального потенціалу особистості. Ці очікування створюють модель майбутнього сім'ї. Для виявлення розбіжностей у очікуваннях подружжя щодо їх ролей необхідна допомога фахівця, проведення діагностики за допомогою спеціальних методик та розроблення індивідуальної програми психокорекції рольових очікувань у родинних взаєминах.

Список використаної літератури

1. Коноваленко О. Особливості сімейно-рольових очікувань у молодій сім'ї. Освіта і наука, Вип.1, Київ, 2021. – 123-124 с.
2. Попович І. С. Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки: зб. наук. праць ХДУ. Херсон: ВД «Гельветика», 2015. Вип. 6. С. 145-154.
3. Потапчук Є. М. Мовленнєва поведінка подружжя в ситуаціях адюльтеру як психологічна проблема. Є. М. Потапчук // Психолінгвістика. - 2014. - Вип. 15. - С. 126-137. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2014_15_11.

4. Рішко Л. Вплив рольових очікувань на характер сімейного спілкування подружжя. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2011, 23: 147-149.
5. Хлопоніна Н. Є. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування. Актуальні проблеми психології, 2007, 3: 132-137.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Мироненко Ольга Володимирівна

здобувач вищої освіти факультету публічного управління,
соціальних та природничих наук, спеціальності 053 «Психологія»

КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Науковий керівник: Кузьменко Юлія Володимирівна

ORCID ID: 0000-0003-2055-7634

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогічних наук, професійної та початкової освіти,
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Україна

Актуальність теми, розробка її у науковій вітчизняній та зарубіжній літературі. Сучасна психологія приділяє велику увагу розвитку емоційного інтелекту, особливо серед молоді, оскільки він є важливим фактором формування особистості. В умовах сьогодення, зокрема через військові дії та інші стресові фактори, здатність підлітків регулювати емоції та взаємодіяти з оточенням стає надзвичайно важливою. Наукові дослідження свідчать, що емоційний інтелект є одним з ключових чинників, який сприяє соціалізації та адаптації молоді.